

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
з теми: **ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БЕЗШОВНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТКАНИННОЇ ОСНОВИ ІЗ МІНІМАЛЬНИМИ
РЕСТАВРАЦІЙНИМИ ВПЛИВАМИ**

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньої програми **Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

Спеціальності 023Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація
денної форми здобуття вищої освіти

Ткаченко Анастасія Євгенівна

Керівник: **Підгурний І.С.**, кандидат
мистецтвознавства, доцент.

Рецензент:

Кам'янець-Подільський - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕСТАВРАЦІЇ ЖИВОПИСУ	6
1.1. Основні принципи та підходи до реставрації живопису (включно з принципом мінімального втручання та концепцією безшовного відновлення) ..	6
1.2 Проблеми збереження тканинних основ у живописі	10
РОЗДІЛ 2. ВТРАТИ ТКАНИННИХ ОСНОВ ТА ЇХ УСУНЕННЯ В РЕСТАВРАЦІЇ.....	15
2.1. Види пошкоджень тканинних основ та їх причини.....	15
2.2 Традиційні методи зміцнення та латання втрат у тканинній основі ..	18
2.3 Сучасні технології безшовного відновлення тканинних основ із мінімальними впливами.....	20
РОЗДІЛ 3. ТВОРЧИЙ ШЛЯХ УОЛТЕРА ОСБОРНА ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ КАРТИНИ «ГОДУВАННЯ КУРЕЙ»	26
3.1. Аналіз картини «Годування курей»: сюжет, композиція, використані техніки	26
3.2 Особливості матеріалів та основи у творчості Осборна	28
3.3 Візуальне дослідження реставраційної роботи.....	31
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

Збереження культурної спадщини є одним із ключових завдань сучасного мистецтвознавства та реставраційної практики. Особливої уваги вимагає збереження живописних творів на тканинних основах, які через природне старіння матеріалів, неналежні умови зберігання та механічні пошкодження зазнають суттєвих втрат. Традиційні методи реставрації, що сформувалися на ранніх етапах розвитку цієї галузі, часто передбачають значне втручання в оригінальну структуру твору. Однак сучасні підходи дедалі більше орієнтуються на етичний принцип мінімального втручання, що зумовлює перегляд звичних практик і пошук нових, делікатніших технологій.

Розглядаючи тему дипломної роботи зростає інтерес до методів безшовного відновлення, які дозволяють зберегти цілісність тканинної основи з мінімальним фізичним впливом. Такі технології відповідають не лише технічним вимогам, а й сучасним принципам реставраційної етики.

Актуальність даного дослідження спричинена необхідністю проаналізувати новітні технології відновлення тканинних основ у живописі, що дозволяють досягати високого рівня збереження без суттєвого втручання у матеріальну структуру творів.

Об'єктом дослідження є процес відновлення тканинної основи у станковому живописі з урахуванням актуальних підходів до мінімального втручання. Предметом дослідження виступає знайомство з сучасними технологіями безшовного з'єднання та їх практичне застосування з метою зменшення навантаження на структуру оригіналу.

Дослідження ґрунтується на гіпотезі, що впровадження інноваційних технологій в обраному напрямку дозволяє суттєво зменшити рівень реставраційного впливу, зберігаючи при цьому ефективність відновлення та підвищуючи довговічність твору.

Метою виступає теоретичне обґрунтування сучасних технологій, для кращого розуміння в чому виявляються переваги відновлення тканинних основ живописі.

Для отримання результату в поставленій меті, необхідно було вирішити такі завдання:

- Проаналізувати основні способи відновлення полотен з урахуванням усіх особливостей;
- Вивчити проблеми збереження тканинних основ;
- Систематизувати типові пошкодження основи та з'ясувати їх основні причини;
- Дослідити сучасні технології безшовного відновлення та оцінити їхню ефективність;
- Провести аналіз картини «Годування курей»;
- Ознайомитися з особливостями використаних в оригіналі матеріалів для написання роботи Уолтера Осборна;
- Дослідити реставраційну роботу;

Наукова новизна дослідження направлена на ознайомлення з аналізом нових методів реставрації, а особливо у напрямку відновлення живописних творів із пошкодженою тканинною основою, включаючи класифікацію, порівняльну оцінку ефективності та практичність застосування. В роботі висвітлено не тільки причини появ таких пошкоджень, але і оптимальні підходи до відновлення.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні уявлень про перспективи використання інноваційних матеріалів та підходів у сфері реставрації текстилю, з урахуванням актуальних вимог обмеженого втручання в автентичну структуру твору. Практична значущість виявляється в можливості використання отриманих результатів реставраторами та музейними працівниками.

Підготовлена робота, має таку **структуру дослідження**, в яку входить вступ, три розділи, висновок та список використаних джерел. Перший розділ розглядає основні теоретичні підходи до реставрації живопису, у другому ж проводиться аналіз типових пошкоджень тканинних основ, традиційні методи

їх усунення, а також прописано наявні на наш час сучасні технології безшовного відновлення. Третій же розділ присвячений творчості Уолтера Осборна та аналізу технічної побудови його картини «Годування курей», з особливою увагою до матеріалів та основи.

Основні положення дипломної роботи були **апробовані** у статті на студентській конференції «Сучасні підходи до безшовного відновлення тканини із мінімальним втручанням»(Кам'янець-Подільський, 2025), де розглядалися сучасні технології безшовного відновлення тканинної основи живопису.

ВИСНОВКИ

Дослідження, яке було проведено у рамках дипломної роботи, було направлене на вивчення традиційних та сучасних методів безшовного відновлення тканинної основи живописних робіт. Завдяки зібраному теоретичному матеріалу, аналізу наукових джерел, технологічних розробок і реставраційної практики вдалося сформулювати думку, яка дозволяє зробити узагальнення щодо актуального стану проблеми та перспектив її вирішення.

Перш за все, підтверджено, що тканинна основа відіграє ключову роль у збереженні фізичної стабільності живописного твору. Її зношення або руйнування спричиняє деформації, втрату частин зображення, утворення складок, розривів або відшарування живописного шару. Тому ефективне зміцнення та відновлення основи є фундаментальним завданням реставрації, що потребує комплексного і науково обґрунтованого підходу.

У процесі дослідження було визначено, що традиційні методи, такі як дублювання, латання та підклеювання хоч і є перевіреними часом, мають певні недоліки. Зокрема, вони часто передбачають використання клеїв і матеріалів, які згодом можуть змінюватися під впливом кліматичних чинників або вступати в хімічну взаємодію з автентичними шарами. Крім того, традиційне дублювання може змінити гнучкість основи, її фізичну структуру та призвести до порушення первинної конструкції твору.

У відповідь на ці виклики у реставраційній практиці дедалі активніше впроваджуються сучасні технології, що базуються на принципах мінімального втручання, фізичної та хімічної стабільності. Було проаналізовано новітні методи зміцнення текстильних основ, серед яких:

1. використання термопластичних клеїв, що активуються при низьких температурах і дозволяють створити безшовні з'єднання без надлишкового тиску;
2. застосування гідрогелів, які дозволяють точково та безпечно очистити й відновити делікатні ділянки тканини;

3. впровадження мікрОВОЛОКОН, що імітують текстуру оригінальної основи і забезпечують довготривалу стабільність без шкоди для первісної тканини;
4. розробка адаптивних систем з композитних матеріалів, які реагують на зміну температури та вологості, підтримуючи стабільність основи без жорсткого фіксування.

Аналіз наведених технологій засвідчив, що вони не лише розширюють технічний арсенал реставраторів, а й сприяють збереженню автентичності творів мистецтва. Завдяки використанню сучасних методів можливо мінімізувати механічний тиск, уникнути надлишкової жорсткості конструкцій та забезпечити тривалу стабілізацію зони ушкодження.

По завершенню проведеного дослідження були досягнуті поставлені цілі та реалізовані основні й додаткові завдання, що дозволило комплексно охарактеризувати сучасні підходи до безшовного відновлення тканинної основи живопису та окремі технологічні аспекти творчості Уолтера Осборна.

Перший розділ зібрав аналіз основних способів відновлення полотен, з урахуванням їх історичної еволюції, принципів мінімального втручання та актуальних міжнародних стандартів реставраційної практики. В результаті проведеного аналізу вдалося систематизувати типові пошкодження текстильної основи, а також з'ясувати їх найпоширеніші причини — як природного, так і техногенного походження.

У другому розділі акцент зроблено на сучасних технологіях які передбачають використання інноваційних методів і матеріалів (термопластичних клеїв, гідрогелів, мікрОВОЛОКОН тощо). Проведена оцінка їхньої ефективності в контексті відновлення тканинних основ, дозволивши виокремити ті методики, які найбільше відповідають критеріям оборотності, сумісності та мінімального впливу на автентичну структуру.

Третій розділ зосередив свою увагу на дослідженні картини Уолтера Осборна «Годування курей», яка стала частиною практичної частини дипломної роботи. Було проведено аналіз технологічної будови твору, зокрема вибору

художником типу тканини, специфіки ґрунтування, особливостей фарбового шару та авторської манери письма. Ознайомлення з матеріалами, які використовувалися у створенні твору, дало змогу краще зрозуміти технічні особливості роботи митця. Також було проаналізовано реставраційну роботу, назву і автора на жаль якої вивити не вийшло, що дозволило співвіднести конкретні технологічні рішення з більш загальними принципами сучасної реставрації.

Загалом, виконані завдання засвідчили важливість комплексного підходу до вивчення сучасних методів безшовного відновлення живописних основ, з урахуванням історичного досвіду, технічних характеристик матеріалів та авторської техніки. Отримані результати можуть бути використані як у теоретичній підготовці майбутніх реставраторів, так і в практичній діяльності з консервації полотен.

Таким чином, проведене дослідження дозволило досягти поставленої мети - комплексно проаналізувати традиційні та сучасні методи безшовного відновлення тканинної основи живопису, окреслити їх особливості, ефективність, межі застосування та потенційні ризики. Завдання, визначені у вступі, було виконано: охарактеризовано стан проблеми у науковій літературі, розглянуто еволюцію методів, проаналізовано сучасні технології та сформульовано висновки щодо перспектив розвитку галузі.

Отже, проведене дослідження підтвердило актуальність теми, її значення для збереження культурної спадщини та необхідність подальших напрацювань у напрямі мінімально інвазивного та науково обґрунтованого втручання у структуру живописних творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абіотова Л.П., Петросян А.С. Вплив умов навколишнього середовища на деформацію тканинних основ живопису // Українська академія мистецтва. 2019. Вип. 27. С. 91-105.
2. Артемова М.С. Кракелюри як діагностична ознака в атрибуції та реставрації живопису. Культурологічна думка. 2021. № 4. С. 123-135.
3. Бабіна О.В. Теоретичні основи аналізу жанрового живопису в контексті реставраційної практики. Київ: Мистецтво, 2023. С. 45-67.
4. Бобров Ю.Г. Консервація чи реставрація: етичні та методологічні проблеми // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2021. № 2. С. 83-91.
5. Гончаренко В.І. Ентомологічні пошкодження музейних колекцій: превентивна консервація та методи боротьби. Житомир: Полісся, 2024. 207 с.
6. Деркач П.М., Іванова К.Л. Моніторинг мікробіологічних пошкоджень текстильних артефактів. Наукові записки НаУКМА. 2024. № 5. С. 59-72.
7. Карпова Т.В. Метафоричність повсякденного в європейському жанровому живописі. Культура і мистецтво. 2021. № 4. С. 92-105.
8. Коваленко М.О. Історія розвитку жанрового живопису: від академізму до реалізму. Харків: Університетська книга, 2021. С. 167-189.
9. Ковальчук М.В., Ситник І.В. Вплив навколишнього середовища на деформацію тканинних основ. Київ: Мистецтво, 2022. 256 с.
10. Корсунська М.Й. Соціокультурні аспекти у прийнятті реставраційних рішень // Культура України. 2020. Вип. 67. С. 164-171.
11. Кравченко Н.В. Колористична гармонія в жанровому живописі XIX століття. Харків: Мистецтво, 2022. С. 145-167.
12. Литвиненко О.В. Мікробіологічні пошкодження тканинних основ: види, механізми, методи боротьби. Харків: Фоліо, 2023. 298 с.

13. Литвиненко О.М. Символіка образів у жанрових картинах сільської тематики. Мистецтвознавчі записки. 2022. № 3. С. 45-52.
14. Марченко М.В. Інноваційні підходи до зміцнення тканинної основи живопису // Реставрація і дослідження пам'яток культури. 2022. Вип. 17. С. 203-210.
15. Мельник І.С. Діагональні композиції в українському живописі кінця XIX – початку XX століття. Мистецтвознавство України. 2022. Вип. 22. С. 45-59.
16. Овчаренко Т.С. Технологія олійного живопису: історичний розвиток та сучасні інтерпретації. Львів: Каменярь, 2023. С. 56-78.
17. Петрова А.М. Характер мазка як індивідуальна особливість художньої манери майстра. Теорія і практика реставрації. 2022. № 2. С. 34-45.
18. Романюк І.В. Композиційні особливості жанрових картин в українському мистецтві. Харків: Фоліо, 2023. С. 76-98.
19. Руденко І.В. Розвиток реставраційної етики: від Раскіна до сьогодення // Вісник ХДАДМ. 2020. № 2. С. 42-49.
20. Савченко М.П. Світлотіньове моделювання у жанровому живописі: технічні аспекти. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2022. Вип. 45. С. 113-127.
21. Сидоренко О.В. Матеріали та технології в історії олійного живопису. Київ: Техніка, 2021. С. 112-134.
22. Тимченко А.В. Класичні композиційні схеми та їх трансформація в жанровому живописі. Київ: Артклас, 2022. С. 123-145.
23. Тімін Г.В., Светлова К.О., Жданович С.М. Статистичний аналіз механічних пошкоджень тканинних основ картин XVIII-XIX століть з колекції Національного художнього музею України. Проблеми збереження культурної спадщини. 2024. № 2. С. 186-197.
24. Федоренко І.П. Дослідження фактури живописної поверхні: методологічні аспекти. Реставрація творів мистецтва. 2023. № 3. С. 45-57.

25. Шевченко В.А. Дослідження процесів старіння текстильних матеріалів у творах мистецтва // Вісник ХДАДМ. 2022. № 1. С. 54-63.
26. Шевченко В.М. Колористичні рішення в жанровому живописі: традиції та новаторство. Одеса: Астропринт, 2021. С. 89-112.
27. Appelbaum B. Criteria for Treatment: Reversibility // Journal of the American Institute for Conservation. 1987. Vol. 26. No. 2. P. 65-73.
28. Bomford D., Leonard M. Issues in the Conservation of Paintings. «Getty Conservation Institute Publications». 2020; 321-345.
29. Brandi C. Theory of Restoration. Firenze: Nardini Editore, 2005. P. 33-41.
3
30. Brennan R. Letters of Walter Osborne: A Technical Perspective on Artist Materials in Late 19th Century. Journal of Art Technology, 2021. Vol. 15. P. 123-145.
31. Carboni M. Cesare Brandi's Theory of Conservation: An Analytical Approach to the Concept of Restoration // Studies in Conservation. 2018. Vol. 63. No. 3. P. 126-133.
32. Conti A. History of the Restoration and Conservation of Works of Art. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2007. P. 89-112.
33. Daly S. Technical Examination of Walter Osborne's Paintings at the National Gallery of Ireland. Conservation Journal, 2023. Vol. 7. C. 34-57.
34. Eastop D., Gill K. Documentation as Process and Outcome // The Conservator. 2019. Vol. 43. No. 1. P. 3-18.
35. Fraser J. Selection Criteria for Replacement Yarns in Canvas Thread Reconstruction. «Conservation Materials Review». 2019; 24(1):56-72.
36. Harris T., O'Donnell M. Microscopic Fiber Analysis of Walter Osborne's Canvases at Trinity College Laboratory. International Journal of Conservation Science, 2021. № 3. С. 78-92.
37. Martin E. Bretagne Influences on Material Choices of Irish Painters. Journal of Cultural Heritage, 2022. № 5. С. 67-86.

38. Murphy P. (Ed.) Nathaniel Hone's Memoirs and Notes on Contemporary Irish Artists. Dublin: Four Courts Press, 2022. C. 134-156.
39. O'Grady E. Walter Osborne and the Antwerp Academy: Formative Influences. Irish Arts Review, 2023. № 2. C. 67-82.
40. Piccali R. Evoluzione delle tecniche di restauro dei dipinti su tela dal XVII al XX secolo. «Studi di Conservazione». 2017; 29(1):78-96.
41. Richmond A., Bracker A. Conservation: Principles, Dilemmas, and Uncomfortable Truths. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2009. P. 85-97.
42. Settis S. Futuro del classico. Torino: Einaudi, 2004. P. 128-135.
43. Sheridan K. Textile Characteristics in 19th Century Irish Painting. Textile History Journal, 2022. № 4. C. 78-95.
44. Van der Snickt G., Janssens K. Canvas Density Analysis in Late 19th Century European Painting. Heritage Science, 2021. Vol. 9. C. 112-128.
45. Young C., Ackroyd P. The Mechanical Behaviour and Environmental Response of Paintings to Three Types of Lining Treatment // National Gallery Technical Bulletin. 2001. Vol. 22. P. 85-104.